

**OKRĘGOWA KOMISJA EGZAMINACYJNA
W GDAŃSKU**

**Sprawozdanie z egzaminu maturalnego
z języka polskiego
przeprowadzonego w województwie
kujawsko-pomorskim
w 2019 roku**

Opracowanie

Agnieszka Romerowicz (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Małgorzata Kosińska-Pułka (Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu)

Redakcja

dr Wioletta Kozak (Centralna Komisja Egzaminacyjna)

Opracowanie techniczne

Joanna Dobkowska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)

Współpraca

Beata Dobrosielska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Agata Wiśniewska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Pracownie ds. Analiz Wyników Egzaminacyjnych okręgowych komisji egzaminacyjnych

Centralna Komisja Egzaminacyjna

ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 022 536 65 00, fax 022 536 65 04
e-mail: sekretariat@cke.gov.pl
www.cke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

ul. Na Stoku 49, 00-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 61, fax 58 520 55 90
e-mail: komisja@oke.gda.pl
www.oke.gda.pl

Język polski

Poziom podstawowy

1. Opis arkusza

Egzamin z języka polskiego na poziomie podstawowym polegał na rozwiązaniu dwóch zestawów zadań sprawdzających stopień rozumienia różnych warstw tekstu nieliterackiego, umiejętność przekształcania takiego tekstu, a także świadomość językową zdającego. Na egzaminie należało również napisać wypracowanie związane ze wskazanym w temacie tekstem literackim.

Pierwszy zestaw zadań w części testowej arkusza przygotowany został w związku z tekstem *Językowy savoir-vivre* opracowanym na podstawie artykułu Haliny i Tadeusza Zgórków. Do tekstu odnosiło się 6 zadań: 2 zadania zamknięte (1 typu prawda-fałsz i 1 na dobieranie) oraz 4 zadania krótkiej odpowiedzi.

Podstawą drugiego zestawu zadań w arkuszu stał się tekst Ryszarda Koziołka *Szkopuł i koniektura*. Do tego tekstu odnosiło się 6 zadań: 1 zadanie zamknięte (na dobieranie), 4 zadania otwarte krótkiej odpowiedzi i 1 zadanie rozszerzonej odpowiedzi (streszczenie).

W drugiej części arkusza egzaminacyjnego zamieszczono dwa tematy, z których zdający wybierał i realizował jeden. Temat 1. (**Czym dla człowieka może być wolność? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu *Dziadów cz. III*, całego dramatu Adama Mickiewicza oraz wybranego tekstu kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.**) wymagał napisania wypowiedzi argumentacyjnej w formie rozprawki problemowej. Temat 2. (**Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.**) wymagał napisania interpretacji wiersza Anny Świrszczyńskiej pt. *Samotność*. Zdający powinien był sformułować tezę interpretacyjną i ją uzasadnić.

Za rozwiązanie wszystkich zadań można było uzyskać 70 punktów (20 punktów za test oraz 50 punktów za wypracowanie).

2. Dane dotyczące populacji zdających

Tabela 1. Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym*

Liczba zdających		13.015
Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym	z liceów ogólnokształcących	9 338
	z techników	5 554
	ze szkół na wsi	522
	ze szkół w miastach do 20 tys. mieszkańców	2 971
	ze szkół w miastach od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	2 658
	ze szkół w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców	6 864
	ze szkół publicznych	11 801
	ze szkół niepublicznych	1 214
	kobiety	7 004
	mężczyźni	6 011

* Dane w tabeli dotyczą wszystkich tegorocznych absolwentów.

Z egzaminu zwolniono 9 zdających – laureatów i finalistów Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

Tabela 2. Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych

Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	21
	słabowidzący	37
	niewidomi	6
	słabosłyszący	25
	nieślyszący	14
	ogółem	103

3. Przebieg egzaminu

Tabela 3. Informacje dotyczące przebiegu egzaminu

Termin egzaminu		6 maja 2019	
Czas trwania egzaminu		170 minut	
Liczba szkół		298	
Liczba zespołów egzaminatorów*		18	
Liczba egzaminatorów*		315	
Liczba obserwatorów ¹ (§ 8 ust. 1)		12	
Liczba unieważnień ²	w przypadku:		
	art. 44zzv pkt 1	stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzv pkt 2	wniesienia lub korzystania przez zdającego w sali egzaminacyjnej z urządzenia telekomunikacyjnego	0
	art. 44zzv pkt 3	zakłócenia przez zdającego prawidłowego przebiegu egzaminu	0
	art. 44zzw ust. 1	stwierdzenia podczas sprawdzania pracy niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzy ust. 7	stwierdzenia naruszenia przepisów dotyczących przeprowadzenia egzaminu	1
	art. 44zzy ust. 10	niemożności ustalenia wyniku (np. zaginięcie karty odpowiedzi)	0
	inne		0
Liczba wglądów ² (art. 44zzz)		126	

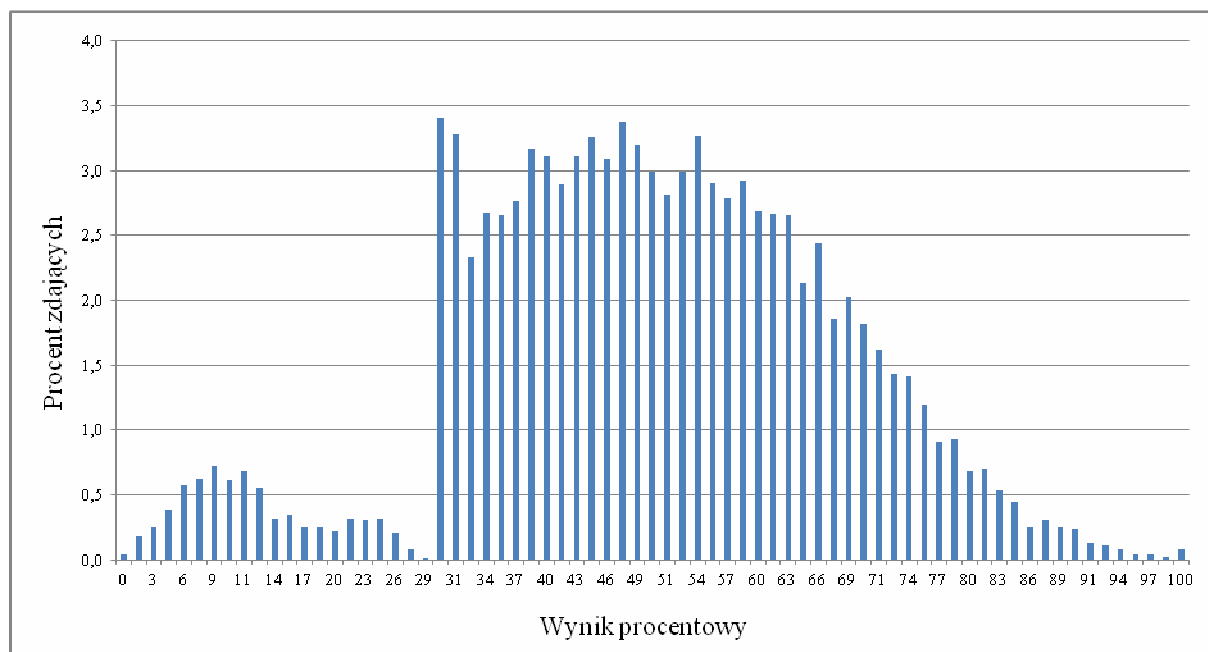
* Dane dotyczą obu poziomów egzaminu (podstawowego i rozszerzonego) łącznie.

¹ Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 2223, ze zm.).

² Na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1481).

4. Podstawowe dane statystyczne

Wyniki zdających

Wykres 1. Rozkład wyników zdających

Tabela 4. Wyniki zdających – parametry statystyczne*

Zdający	Liczba zdających	Minimum (%)	Maksimum (%)	Mediana (%)	Modalna (%)	Średnia (%)	Odchylenie standardowe (%)	Odsetek sukcesów**
ogółem	13 015	0	100	50	30	50	18	93
w tym:								
z liceów ogólnokształcących	7 573	0	100	54	47	54	18	95
z techników	5 442	0	91	43	30	43	15	91
bez dysleksji rozwojowej	11 730	0	100	50	30	50	18	93
z dysleksją rozwojową	1 285	0	90	49	44	49	16	94

*Parametry statystyczne podane zostały dla grup liczących 30 lub więcej zdających.

**Dane dotyczą tegorocznych absolwentów, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów obowiązkowych.

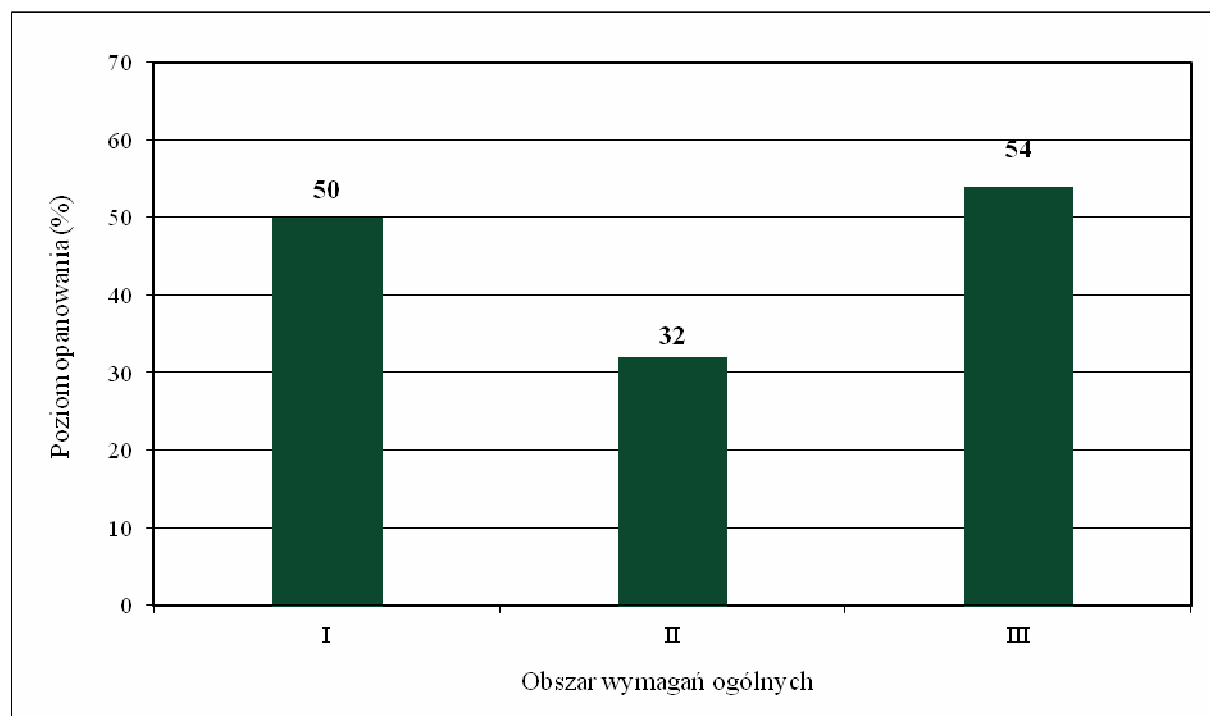
Poziom wykonania zadań

Tabela 5. Poziom wykonania zadań

Nr zad.	Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe Zdający:	Poziom wykonania zadania (%)
1.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów [...].	30
2.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.1) odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenie wyrazów) [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów [...].	59
3.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. III. Tworzenie wypowiedzi.	1.4) [...] rozpoznaje zastosowane środki językowe [...]. <i>Umiejętność z III etapu edukacyjnego</i> 1.5) [...] uzasadnia własne zdanie [...].	33
4.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. III. Tworzenie wypowiedzi.	3.1) [...] analizuje i definiuje [...] znaczenia słów. <i>Umiejętność z III etapu edukacyjnego</i> 1.5) [...] uzasadnia własne zdanie [...].	81
5.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	3.1) analizuje i definiuje [...] znaczenia słów.	77
6.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.4) [...] rozpoznaje zastosowane [...] środki językowe.	65
7.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	3.1) analizuje i definiuje [...] znaczenia słów.	23
8.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów [...].	69
9.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	1.1) odczytuje sens całego tekstu [...] oraz wydzielonych przez siebie fragmentów [...]. <i>Umiejętność z III etapu edukacyjnego</i> zna teksty literackie i inne teksty kultury [...].	35
10.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie	1.1) odczytuje sens całego tekstu [...]. 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach	26

	zawartych w nich informacji. II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...]. zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.	
11.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.4) [...] rozpoznaje zastosowane [...] środki językowe [...].	20
12.	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. III. Tworzenie wypowiedzi.	1.5) wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia; 1.7) wykonuje różne działania na tekście cudzym ([...] streszcza [...]).	18
Zadanie sprawdzające tworzenie wypowiedzi – wypracowanie			
Treść	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.1) odczytuje sens całego tekstu [...]; 1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...].	48
Poprawność rzeczowa	II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	1.2) określa problematykę utworu; 2.4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera ([...] sytuacja liryczna [...]); 3.2) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty [...]; 3.3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich.	64
Zamysł kompozycyjny	III. Tworzenie wypowiedzi.	1.1) tworzy dłuższy tekst pisany [...] (rozpawka, interpretacja utworu literackiego) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej; 1.2) przygotowuje wypowiedź [...] (wybiera [...] odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, [...] dobiera właściwe słownictwo);	65
Spójność lokalna		1.3) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie).	75
Stosowność stylu	III. Tworzenie wypowiedzi.	2.1) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich (gimnazjum); 2.2) sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania slangu młodzieżowego (gimnazjum).	70
Poprawność językowa		2.1) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...]; 2.3) tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się [...] (gimnazjum); 2.4) stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie (gimnazjum); 2.5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach [...] (gimnazjum); 2.10) stosuje poprawne formy odmiany [...] wyrazów w związkach składniowych (gimnazjum).	43

Poprawność zapisu	2.6) wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych [...] (gimnazjum); 2.5) pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (szkoła podstawowa); 2.6) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (szkoła podstawowa).	41
-------------------	---	----

Wykres 2. Poziom wykonania zadań w obszarze wymagań ogólnych

Poziom rozszerzony

1. Opis arkusza

Egzamin z języka polskiego na poziomie rozszerzonym polegał na napisaniu wypracowania na jeden z dwóch tematów zamieszczonych w arkuszu egzaminacyjnym.

Temat 1. (**Określ, jaki problem podejmuje Józef Tischner w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autora, odwołując się do tego tekstu oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.**) wymagał od zdającego napisania wypowiedzi argumentacyjnej związanej z dołączonym fragmentem tekstu krytycznoliterackiego Józefa Tischnera *Filozofia dramatu*.

Temat 2. (**Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.**) wymagał napisania wypowiedzi zawierającej interpretację porównawczą utworów poetyckich Kazimiery Zawistowskiej *Chciałabym, z tobą poszedłszy...* oraz Bolesława Leśmiana *Dusza w niebiosach*.

Za rozwiązanie zadania można było uzyskać 40 punktów.

2. Dane dotyczące populacji zdających

Tabela 6. Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym*

Liczba zdających		2 321
Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym	z liceów ogólnokształcących	1 879
	z techników	442
	ze szkół na wsi	42
	ze szkół w miastach do 20 tys. mieszkańców	473
	ze szkół w miastach od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	479
	ze szkół w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców	1 327
	ze szkół publicznych	2 130
	ze szkół niepublicznych	191
	kobiety	1 801
	mężczyźni	520

* Dane w tabeli dotyczą wszystkich tegorocznych absolwentów.

Z egzaminu zwolniono 15 zdających – laureatów i finalistów Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

Tabela 7. Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych

Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	4
	słabowidzący	7
	niewidomi	0
	słabosłyszący	2
	niesłyszący	0
	ogółem	13

3. Przebieg egzaminu

Tabela 8. Informacje dotyczące przebiegu egzaminu

Termin egzaminu		6 maja 2019	
Czas trwania egzaminu		180 minut	
Liczba szkół		213	
Liczba zespołów egzaminatorów*		18	
Liczba egzaminatorów*		315	
Liczba obserwatorów ³ (§ 8 ust. 1)		1	
Liczba unieważnień ⁴	w przypadku:		
	art. 44zzv pkt 1	stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzv pkt 2	wniesienia lub korzystania przez zdającego w sali egzaminacyjnej z urządzenia telekomunikacyjnego	0
	art. 44zzv pkt 3	zakłócenia przez zdającego prawidłowego przebiegu egzaminu	0
	art. 44zzw ust. 1	stwierdzenia podczas sprawdzania pracy niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzy ust. 7	stwierdzenia naruszenia przepisów dotyczących przeprowadzenia egzaminu	0
	art. 44zzy ust. 10	niemożności ustalenia wyniku (np. zaginięcie karty odpowiedzi)	0
	inne		0
Liczba wglądów ⁴ (art. 44zzz)		46	

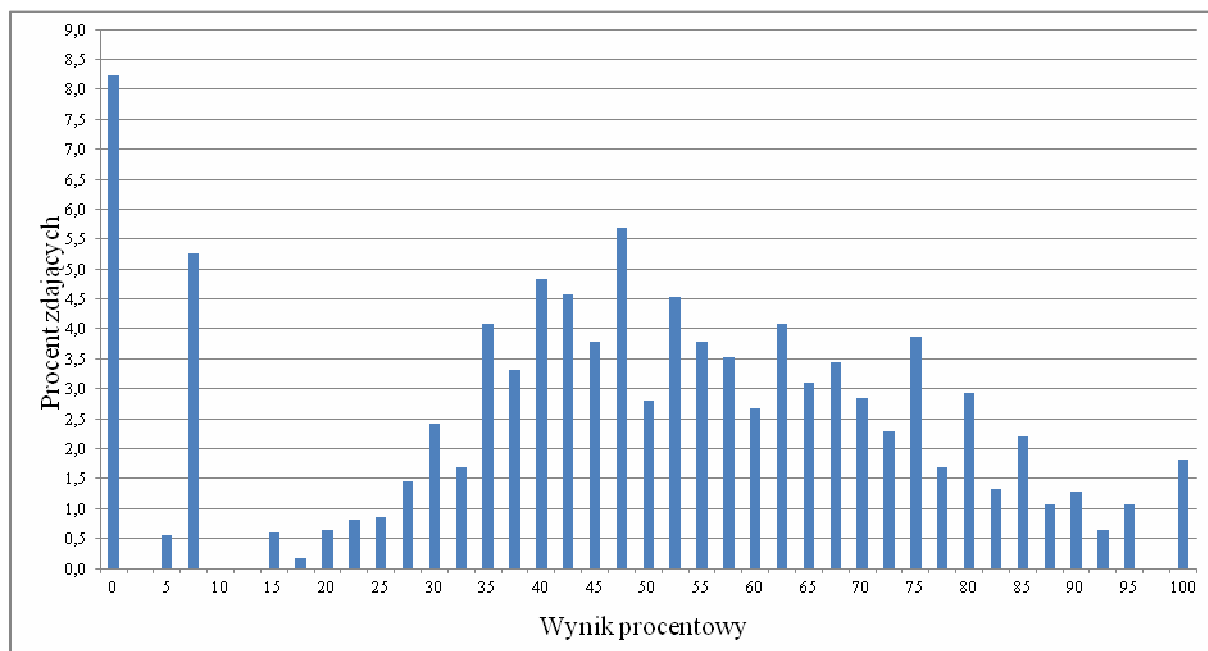
* Dane dotyczą obu poziomów egzaminu (podstawowego i rozszerzonego) łącznie.

³ Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 2223, ze zm.).

⁴ Na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1481).

4. Podstawowe dane statystyczne

Wyniki zdających

Wykres 3. Rozkład wyników zdających

Tabela 9. Wyniki zdających – parametry statystyczne*

Zdający	Liczba zdających	Minimum (%)	Maksimum (%)	Mediana (%)	Modalna (%)	Średnia (%)	Odchylenie standardowe (%)
ogółem	2321	0	100	50	0	49	26
w tym:							
z liceów ogólnokształcących	1 879	0	100	53	0	52	26
z techników	442	0	100	40	0	37	21

*Dane dotyczą tegorocznych absolwentów, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów obowiązkowych. Parametry statystyczne są podane dla grup liczących 30 lub więcej zdających

Poziom wykonania zadań

Tabela 10. Poziom spełnienia wymagań w zakresie tworzenia wypracowania na poziomie rozszerzonym (wypowiedzi argumentacyjnej oraz interpretacji porównawczej ujętych łącznie)

Kryt.	Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe	Poziom wykonania (%)
Treść	I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	Zdający: 1.1. odczytuje sens całego tekstu [...]; 1.2. [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte [...]; 1.4) wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście; 1.7) rozpoznaje w wypowiedzi ironię, objaśnia jej mechanizm i funkcję; PR 1.2) twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej).	46
		1.2) określa problematykę utworu; 1.3) rozpoznaje konwencję literacką [...]; 2.1) wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego i ich funkcje [...] oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu (z zakresu podstaw wersyfikacji, kompozycji, genologii) i określa ich funkcje; 2.4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera ([...] sytuacja liryczna [...]); 2.5) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty (dostrzega cechy wspólne i różne); PR 2.1) wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym); PR 2.3) rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe [...] oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji [...];	48
		3.1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji); 3.2) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty [...]; 3.3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich; 3.4) odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu; PR 3.1) dostrzega i komentuje estetyczne wartości utworu literackiego; 3.2) przeprowadza interpretację porównawczą utworów	54
Poprawność rzeczowa	II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.		
Zamysł kompozycyjny			

oś ć lok			68
Stosowność stylu	III. Tworzenie wypowiedzi.	2.1) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich (gimnazjum); 2.2) sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania slangu młodzieżowego (gimnazjum).	69
Poprawność językowa		2.1) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych [...]; 2.3) tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się [...] (gimnazjum); 2.4) stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie (gimnazjum); 2.5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach [...] (gimnazjum); 2.10) stosuje poprawne formy odmiany [...] wyrazów w związkach składniowych [...] (gimnazjum).	40
Poprawność zapisu		2.6) wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych [...] (gimnazjum); 2.5) pisze poprawnie pod względem ortograficznym [...] (szkoła podstawowa); 2.6) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych [...] (szkoła podstawowa).	34

Komentarz

1. Analiza jakościowa rozwiązań⁵

Poziom podstawowy

1.1. Poziom wykonania zadań w obszarze wymagań ogólnych

Egzamin maturalny z języka polskiego na poziomie podstawowym sprawdzał stopień opanowania umiejętności uczniów w obszarach wymagań ogólnych określonych w podstawie programowej:

- I. Odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji.
- II. Analizy i interpretacji tekstów kultury.
- III. Tworzenia wypowiedzi.

Tegorocznym maturzyści najlepiej opanowali wymagania z obszaru III (54%), porównywalnie z obszaru I (50%), a najsłabiej z obszaru II (32%). Wymaganie z obszaru II (sprawdzone w zadaniach 9. i 10.) dotyczyło znajomości lektur obowiązkowych – wybranej powieści historycznej Henryka Sienkiewicza (uczniowie powinni byli przeczytać w gimnazjum *Krzyżaków*, *Quo vadis* lub *Potop*) oraz *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza. Stopień opanowania przez zdających tego wymagania jest niezadowolający.

1.2. Poziom wykonania zadań w obszarze wymagań szczegółowych

A. Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych w zadaniach testowych

Zadania w części testowej arkusza egzaminacyjnego sprawdzały stopień rozumienia przez zdających tekstów nieliterackich, umiejętność ich analizy i odczytywania na poziomie znaczeń, struktury i komunikacji, dokonywania przekształceń tekstów, w tym redagowania streszczenia, oraz badały ich świadomość językową. Jedno z zadań łączyło odczytanie tekstu nieliterackiego z fragmentem utworu literackiego (fragment z XII Księgi (*Epilog*) *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza). Omówienia tego dzieła, zgodnie z treścią podstawy programowej, nie można pominąć w procesie kształcenia. Zadanie w sposób funkcjonalny sprawdzało rozumienie tekstu znajdującego się w arkuszu oraz znajomość i rozumienie fragmentu utworu literackiego.

Zamieszczone w części testowej arkusza zadania miały zróżnicowaną formę, w sposób zintegrowany badały stopień opanowania umiejętności złożonych.

Odczytanie sensu tekstów zamieszczonych w arkuszu i wybranych fragmentów tych tekstów sprawdzały zadania 1., 2., 8. i 9. Stopień opanowania tej umiejętności był zróżnicowany w zależności od zadania. Większość zdających miała niewielkie problemy z przyporządkowaniem akapitów tekstu do pytań, na które odpowiedzi znajdują się we wskazanych akapitach (zadanie 8. – poziom wykonania – 69%). Umiarkowanie trudne (zadanie 2. – poziom wykonania – 59%) okazało się już jednak określanie na podstawie tekstu trzech warunków dyskusji toczzonej zgodnie z zasadami, czyli udziałem adwersarzy, którzy przestrzegają ustalonych zasad, posługują się „narzędziami” językowymi (określonymi środkami retorycznymi), wchodzą w sytuację sporu, czyli wyrażają różne poglądy i opinie. Trudność sprawiło maturzystom również ocenianie prawdziwości stwierdzeń odnoszących się do tekstu (zadanie 1. – poziom wykonania – 30%) oraz odczytanie sensu tekstu nieliterackiego w połączeniu z fragmentem lektury obowiązkowej (zadanie 9. – poziom wykonania – 35%). Aby rozwiązać zadanie 9., z podanego tekstu należało wybrać kryteria gatunkowe, następnie

⁵ Cytowane w komentarzach rozwiązania zadań lub ich fragmenty zapisano zgodnie z oryginałem (zachowano stylistykę, składnię, ortografię i interpunkcję).

odwołać się do znajomości fabuły wybranej powieści Henryka Sienkiewicza. Osoba zdająca powinna wykazać się wstępną umiejętnością analizy i interpretacji tekstu literackiego, rozpoznać konwencję literacką, dostrzec w poznanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki, rozpoznać w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera, koloryt lokalny. Zadanie należało do złożonych – wymagało umiejętności i wiedzy, w tym znajomości tekstów kultury omawianych w gimnazjum.

Maturzyści słabo (poziom wykonania zaledwie 26%) opanowali sprawdzaną w zadaniu 10. umiejętnością odczytania zawartych w tekście nieliterackim informacji zarówno jawnych, jak i ukrytych w kontekście lektury obowiązkowej – *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza. Zadanie 10., złożone z dwóch podpunktów, wymagało rozpoznania autora i tytułu utworu, z którego pochodził podany fragment (XII Księga *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza) oraz uzasadnienia przykładami z lektury idei wyrażonej przez Ryszarda Koziółka głoszącej tworzenie obrazu *kłęski przewycięzonej* w literaturze polskiej. Osoba udzielająca odpowiedzi powinna wykorzystać znajomość fabuły wskazanego utworu oraz połączyć interpretację podanego fragmentu z myślą sformułowaną w tekście *Szkopuł i koniektura*.

Zdający dobrze opanowali umiejętność analizowania i definiowania znaczenia słów, czym mieli się wykazać, rozwiązując zadanie 5. (poziom wykonania – 77%). Mieli jednak duży problem ze znalezieniem słów kluczy i wskazaniem związku pomiędzy nimi a tekstem (zadanie 7. – poziom wykonania – 23%). Podanie słów: *historia/przeszłość* oraz *powieść/powieść historyczna* punktowano w pełni, jeśli osoba zdająca potrafiła uzasadnić zależność polegającą na rozumieniu rozróżnienia pomiędzy faktami a fikcją literacką, często łączoną z historią w powieściach określonego typu.

Umiejętność analizy i definiowania znaczenia słów oraz uzasadniania własnego zdania badało zadanie 4., którego poziom wykonania wyniósł 81%. Należało odnieść się do treści fragmentu i wykazać słusność obranego stanowiska. By tego dokonać, zdający musiał wykazać się rozumieniem sensu 1. akapitu, a także całego tekstu. Zadanie pozwalało na wyrażenie swojego zdania i sformułowanie uzasadnienia. Osoba zdająca mogła udzielić odpowiedzi zarówno aprobującej galanterię i kontrowersje podczas prowadzenia dyskusji, jak i wykluczającej równoczesną uprzejmość i grzeczność w rozmowie, w której walczy się na argumenty i dochodzi do wymiany różnych zdań. Wyniki pozwalają określić zadanie jako łatwe.

O ile zdający dobrze poradzili sobie z umiejętnością argumentowania w zadaniu 4., o tyle w zadaniu 3. uzasadnienie celowości użycia środków językowych (a także wcześniejsze ich rozpoznanie) okazało się dla nich trudne (poziom wykonania – 33%). Prawidłowe rozwiązanie polegało na przytoczeniu z tekstu odpowiednich sformułowań, np. *nie daj Boże, konwersacja gładka, znamienne*, a następnie udowodnieniu ich subiektywnego wydzźwięku czy cech retoryczności. Maturzyści okazali się zatem mało sprawni w łączeniu kompetencji argumentacyjnych z wiedzą wynikającą z rozumienia sensu użytych sformułowań, a także z umiejętności odróżniania słownictwa neutralnego od emocjonalnego i wartościującego.

Znacznie lepiej niż w zadaniu 3. poradzono sobie z rozpoznaniem zastosowanych środków językowych w zadaniu 6., które okazało się umiarkowanie trudne (poziom wykonania – 65%). Poprawne rozwiązanie zadania wymagało od zdających rozumienia sensu ogólnego tekstu i przyporządkowania zacytowanych wypowiedzi do funkcji, jaką każde z nich pełni w tekście. Wypowiedzenia miały znaczenie dla kompozycji tekstu i jego logicznego ciągu. Zadanie sprawdzało rozumienie przez osobę zdającą zasad konstrukcji tekstu nieliterackiego, jego struktury oraz umiejętność rozpoznania struktur językowych zastosowanych przez autora w celu organizacji tekstu i porządkowania głównych idei wywodu.

Tegoroczni maturzyści bardzo słabo opanowali umiejętność streszczania – poziom wykonania zadania 12., w którym wymagano napisania streszczenia tekstu Ryszarda Koziółka pt. *Szkopuł i koniektura*, wyniósł zaledwie 18%.

Poprawnie zredagowane streszczenie powinno w jasny sposób określać temat tekstu i wskazywać w adekwatnym poziomie uogólnienia istotne kwestie, które w związku z tym tematem zostały podjęte. Ponadto powinno być logicznie spójne i mieć – zgodnie z poleceniem – od 40 do 60 wyrazów.

Aby prawidłowo rozpoznać tzw. strukturę tematyczno-rematyczną tekstu, zdający powinien był uważnie przeczytać tekst źródłowy, w toku jego analizy odpowiedzieć na pytania odzwierciedlające strukturę streszczenia: o czym mowa w tekście, co mówi się w tekście na dany temat, jaka jest myśl przewodnia tekstu lub jego intencja, a następnie zredagować poprawne językowo odpowiedzi. Osoba zdająca zatem powinna zauważyć, że tematem tekstu jest rola powieści historycznej w przedstawianiu historii przez literaturę, odnieść się do przywołanych przez Ryszarda Koziółka cech powieści historycznych oraz rozwoju tej odmiany gatunkowej. Następnie – podsumować streszczenie uogólnieniem dotyczącym wpływu utworów historycznych na czytelników ze szczególnym uwzględnieniem twórczości Henryka Sienkiewicza. Poniżej przykładowe rozwiązanie:

Ryszard Koziółek w utworze „Szkopuł i koniektura” porusza tematy historii i powieści historycznych. Dostrzega ich związki i zależności. Zauważa różnicę pomiędzy historią oraz fikcją. Powołując się na Arystotelesa, mówi, że są one swoim dopełnieniem. Autor stwierdza też, że literatura może nie tylko zapamiętać historię danej epoki, ale dawać ludziom pocieszenie w trudnych chwilach, czego dowodem jest znakomita twórczość Sienkiewicza.

Najczęściej popełniane błędy polegały na nieumiejętności rozpoznania tematu tekstu i tego, co autor na dany temat miał do powiedzenia. Oto przykład:

Autor przedstawia dwie formy patrzenia na historię – dosłowną i za pomocą fikcji literackiej. Przedstawia obraz historii jako brzemienia spoczywającego ludziom na barkach, a samych ludzi jako skutek różnych perturbacji historycznych. Z kolei fikcja literacka ma swego rodzaju moc terapeutyczną. Skupia się ona na sukcesach i wspaniałych okresach historycznych, pomijając porażki i przerażające wydarzenia, co sprawia, że ma przewagę nad historią.

W cytowanej realizacji brakuje wykazania się umiejętnością logicznego streszczania tekstu, nie określono jego tematu i nie podano, co autor na ten temat powiedział w tekście. Poza tym nie zachowano właściwego dla tej formy wypowiedzi stylu (*Przedstawia obraz historii jako brzemienia spoczywającego ludziom na barkach...*). Ryszard Koziółek w tekście *Szkopuł i koniektura* omawia zależności między historią a powieścią historyczną, a nie – jak czytamy – *dwie formy patrzenia na historię – dosłowną i za pomocą fikcji literackiej*.

W streszczeniach egzaminacyjnych pojawiały się także błędy dotyczące braku zachowania spójności i adekwatnego poziomu uogólnienia, np.

Pisanie powieści historycznych jest wynikiem wydarzeń mających miejsce w historii, lecz autorzy takich powieści często ubarwiają swoje dzieła, dlatego nazwani są władcami historycznej wyobraźni. W powieściach często były używane sformułowania mówiące, że jesteśmy skutkiem wydarzeń historycznych, lecz Sienkiewicz w swojej „Trylogii” przez charakter pisania dawał pokrzepienie czytelnikom, aby mimo klęsk potrafili dbać o to, co mają.

Odpowiedź jest linearnym odtworzeniem niektórych sformułowań z tekstu Ryszarda Koziółka, nie jest logicznym streszczeniem. Z odpowiedzi nie wynika, jaki jest temat tekstu i co na ten temat powiedziano w tekście. Ryszard Koziółek pisze o zależności historii i powieści historycznej, doprecyzowuje te pojęcia, odwołując się do antycznych koncepcji oraz twórczości Henryka Sienkiewicza. W zacytowanej wypowiedzi brakuje przedstawienia relacji między powieścią historyczną a historią, adekwatnego poziomu uogólnienia i logicznej spójności.

Streszczenia tegorocznych maturzystów często charakteryzowały się również brakiem precyzji w stosowaniu polszczyzny, niepełnym zrozumieniem problemu tekstu *Szkopuł i koniektura*, nadmierną

skrótością (ostatnią cechą można szczególnie zaobserwować w drugim zdaniu zacytowanego przykładu):

W podanym tekście ukazany jest wątek historyczny, który z biegiem czasu z poezji przez lata przekształca się w powieść. Zaczynając od Arystotelesa po powieści Waltera Scotta i Aleksandra Dumasa, kończąc na Henryku Sienkiewiczu. W tekście omawiane są zależności historii w literaturze.

W powyższej odpowiedzi brakuje rozpoznania tematu, spójności, a problematyka tekstu Ryszarda Koziołka została omówiona w niepełnym wymiarze.

Typowym błędem w redagowaniu streszczenia było również zbyt sztywne omawianie układu treści zamiast refleksji autora, np.:

W swoim tekście Ryszard Koziołka pisze o historii i prozie historycznej oraz ich rozwoju na przestrzeni lat. W pierwszym i drugim akapicie przywołuje pierwszych pisarzy historycznych oraz tłumaczy genezę obu utworów oraz dlaczego się pojawiły. Dalej przytacza Arystotelesa, gdzie podaje ich podstawowe różnice. W ostatnich akapitach opisuje twórczość Sienkiewicza oraz sposób, w jaki udało mu się oba nurty połączyć.

Tekst „Szkopuł i koniektura” zaczyna się od wprowadzenia postaci pisarzy historycznych: Scotta i Dumasa. Następnie przedstawiony jest wpływ historii na życie ludzi – to, że historia pozostawia piętno. Później jednak autor przedstawia sprytny sposób ukierunkowywania wpływu historii na ludzi na przykładzie Henryka Sienkiewicza. Ten właśnie powracał do czasów świetności Polski, do XVII w. Właśnie dlatego mówi się, że pisze „ku pokrzepieniu serc”.

Streszczenie jako przekształcanie tekstu polegające na kondensowaniu zawartych w nim myśli z zachowaniem sensu pierwowzoru wypowiedzi wymaga stosowania swoistej zasady *minimum słów – maksimum treści*. Dla precyzji wyводу i zachowania toku tekstu danego w zadaniu niezbędne jest umiejętne gospodarowanie słownictwem.

W analizowanych streszczeniach zabrakło umiejętności stosowania struktur językowych odpowiednich dla:

- ✓ kompozycji streszczanego tekstu (np.: porządkowanie, rozpoczynanie, pointowanie, uogólnianie),
- ✓ operacji myślowych, takich jak wnioskowanie, analizowanie, porównywanie, doprecyzowanie, definiowanie, np. autor wychodzi z założenia, opisuje, podkreśla, rozważa, dostrzega, znajduje.

B. Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych w wypracowaniu⁶

Zadanie 13. sprawdzało opanowanie umiejętności tworzenia własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu egzaminacyjnym (Adam Mickiewicz *Dziady* część III oraz wiersz Anny Świrszczyńskiej *Samotność*). Zdający mieli do wyboru dwie różne formy wypowiedzi: rozprawkę problemową lub interpretację tekstu poetyckiego. Punkt wyjścia do skonstruowania każdej z nich stanowiła praca z tekstem źródłowym, czyli tekstem literackim. W przypadku rozprawki problemowej była to interpretacja fragmentu dramatu ukierunkowana poleceniem zawierającym

⁶ W cytowanych wypracowaniach maturalnych z poziomu podstawowego i ich fragmentach zachowano oryginalny zapis (stylizykę, składnię, ortografię i interpunkcję). Wytłuszczeniem oznaczono pojawiające się w wypracowaniach elementy stanowiska zajętego wobec problemu podanego w poleceniu i elementy uzasadnienia tego stanowiska (temat 1.) lub elementy koncepcji interpretacyjnej i elementy jej uzasadnienia (temat 2.).

zagadnienie, który należało rozważyć. W drugim temacie (nieukierunkowana interpretacja wiersza) oczekiwano od osoby zdającej samodzielnie sformułowania tezy lub hipotezy interpretacyjnej.

Każda z form wypowiedzi zaproponowanych w arkuszu egzaminacyjnym musiała spełniać wymagania stawiane dłuższej wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym, a zdający zobowiązani byli do wykorzystania innych tekstów kultury (rozprawka problemowa) lub odwołania się do szerszych kontekstów interpretacyjnych (interpretacja tekstu poetyckiego). Wypracowanie maturalne powinno być poprawne merytorycznie, w sposób logiczny i spójny realizować zamysł kompozycyjny zaproponowany przez osobę piszącą, być poprawne pod względem stylistycznym i językowym. Powinno także spełniać wymagania stawiane dłuższymi wypowiedziami, czyli liczyć minimum 250 słów. W wypracowaniach krótszych oceniano się jedynie zaprezentowane stanowisko, poziom uzasadnienia i poprawność rzeczową. Pozostałe kryteria nie podlegały ocenie.

W całości na 0 pkt oceniane były prace niemające charakteru argumentacyjnego (pozbawione stanowiska wobec problemu lub koncepcji interpretacyjnej, np. będące streszczeniem tekstu, biografią autora, rozwijające myśli niezwiązane z poleceniem) oraz zawierające kardynalne błędy rzeczowe, świadczące o nieznanym tekście kultury lub kontekście interpretacyjnym, do którego odwoływała się osoba zdająca.

Temat 1. Czym dla człowieka może być wolność? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu *Dziadów* cz. III, całego dramatu Adama Mickiewicza oraz wybranego tekstu kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.

Pierwszy temat, odwołujący się do lektury obowiązkowej, opatrzonej w podstawie programowej gwiazdką, wymagał od osoby zdającej napisania rozprawki problemowej. Podstawę jej tworzenia stanowiło wielostronne rozważenie, czym dla człowieka może być wolność i rozstrzygnięcie tego problemu. Tekst kultury, który znalazł się w arkuszu, to fragment dramatu Adama Mickiewicza *Dziady* cz. III. Zdający powinien zrozumieć sens załączonego fragmentu, określić jego problematykę i sformułować stanowisko/tezę, następnie w toku pracy nad fragmentem tekstu w arkuszu zbudować argumentację, logiczny wywód, aby uzasadnić swoje stanowisko. Podstawą kolejnych argumentów powinny stać się funkcjonalne odwołania do całości utworu oraz wybranego tekstu kultury.

Osoba pisząca mogła sformułować swoje zdanie w różny sposób. Istotne było, by poparła tezę zasadnymi przykładami z całego dramatu, wykazała się jego znajomością i zrozumieniem, a zamysł kompozycyjny korelował z przyjętym stanowiskiem. Trafny wybór tekstu kultury winien uzupełniać wywód argumentacyjny, a wnioski cząstkowe oraz występujące w obrębie akapitów i pomiędzy nimi wykładniki spójności językowej, organizujące wypowiedź, łączyć się z przyjętym założeniem i podtrzymywać myśl przewodnią pracy.

Podsumowanie wypracowania powinno zawierać puentę wynikającą z logicznego toku przytaczania przykładów z całego utworu oraz tekstów kultury i ich funkcjonalnego zastosowania. Dążenie do uogólnienia i wzmocnienia postawionej tezy, hipotezy czy założenia stanowi wzorcowy przykład prawidłowo zaplanowanej rozprawki konsekwentnie realizowanej we wszystkich jej obszarach.

Temat 2. Zinterpretuj podany utwór. Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów” wymagał interpretacji wiersza Anny Świrszczyńskiej pt. *Samotność*.

Interpretacja wiersza wiąże się zarówno z łączeniem umiejętności tworzenia wypowiedzi przemyślanej, uporządkowanej wobec przyjętej tezy, hipotezy czy założenia, wyrażającej nadrzędny sens utworu, i ze sprawnym posługiwaniem się polszczyzną, wykorzystaniem wiedzy i umiejętności z poetyki, dbałością o formę kompozycyjną i porządek argumentacyjny. Wiersz Anny Świrszczyńskiej *Samotność* pozwalał na uruchomienie odniesień intertekstualnych związanych z tytułem lub interpretacją hermeneutyczną, związaną z własnymi postawami czy wyborami życiowymi osoby zdającej.

W przypadku tematu drugiego osoba zdająca mogła popełnić błąd zbyt dosłownego odczytania utworu, a także niewłaściwie interpretować dodatkowe informacje związane ze znaczeniem słów, związkami wyrazowymi i frazeologicznymi, nie wziąć pod uwagę układu wersyfikacyjnego wiersza i niefunkcjonalnie łączyć wnioski i spostrzeżenia z przyjętą tezą interpretacyjną. W temacie drugim istniało ponadto ryzyko związane z nadinterpretacją, nazbyt odległym sposobem omówienia utworu, nieopartym głębszą funkcjonalną analizą, z pominięciem kontekstów interpretacyjnych (np. historycznoliterackiego, historycznego, biograficznego, filozoficznego, kulturowego), poszerzających odczytywanie sensów wiersza. Mimo braku wymogu rygorystycznej konstrukcji wypowiedzi pisemnej osoba zdająca powinna komponować ją wokół przyjętej koncepcji interpretacyjnej. Temat drugi sprawdzał bowiem umiejętność budowania takiego toku wywodu, w którym elementy analizy stanowią ilustrację dla poprzedzającej je ogólnej konkluzji interpretacyjnej, albo odwrotnie, kolejne obserwacje analityczne stają się podstawą wnioskowania interpretacyjnego.

Umiarkowanie trudna okazała się dla zdających realizacja tematu: formułowanie stanowiska wobec problemu podanego w poleceniu oraz jego uzasadnianie – w przypadku rozprawki, albo przyjęcie zgodnej z utworem koncepcji interpretacyjnej wraz z uzasadnieniem – w przypadku interpretacji tekstu poetyckiego. Niezadowolające są również wyniki uczniów w zakresie kompozycji, poprawności rzeczowej, językowej, ortograficznej i interpunkcyjnej. Wypracowania maturalne na poziomie podstawowym były jednak w większości spójne i napisane stosownym stylem.

Poziom rozszerzony⁷

Arkusze egzaminacyjne zawierały dwa tematy wypracowań do wyboru. Każdy z tematów wymagał wyboru odpowiedniej formy – wypowiedzi argumentacyjnej (np. esej lub rozprawka) lub interpretacji porównawczej. Integralną częścią tematu były przywołane teksty (na poziomie rozszerzonym są to zazwyczaj teksty spoza podstawy programowej) i to one stanowią dla zdającego punkt wyjścia – o charakterze krytycznoliterackim (temat pierwszy) lub dwa fragmenty (bądź całe utwory) literackie, przy czym wymogiem formalnym jest ich jednorodność gatunkowa (temat drugi).

W obydwu tematach merytoryczność wypowiedzi sprawdzają kryteria A i B (za nie zdający może otrzymać maksymalnie 18 punktów). Wpływ na jakość wypowiedzi mają także trafnie przywołane konteksty, poprawność merytoryczna przywoływanych w funkcji argumentacyjnej tekstów kultury, zamysł kompozycyjny (dostosowany do wybranej formy), spójność lokalna w obrębie akapitu i spójność międzyzdaniowa). Piszący ma napisać tekst uporządkowany, wewnętrznie spójny, zgodny z normami językowymi i stylistycznymi, a także rozbudować swoją pracę do minimum 300 słów).

Prace ocenione na 0 punktów z kryterium A w pozostałych kryteriach są zerowane. W przypadku prac niespełniających wymogu objętości, przyznaje się punkty jedynie z kategorii A, B i C. O dyskwalifikacji pracy decyduje także brak poprawności rzeczowej, rozumianej jako błędy kardynalne, świadczące o nieznanności tekstów lub kontekstów.

⁷ W cytowanych wypracowaniach maturalnych z poziomu podstawowego i ich fragmentach zachowano oryginalny zapis (stylistykę, składnię, ortografię i interpunkcję). Wytłuszczeniem oznaczono pojawiające się w wypracowaniach elementy stanowiska zajętego wobec problemu podanego w poleceniu i elementy uzasadnienia tego stanowiska (temat 1.) lub elementy koncepcji interpretacyjnej i elementy jej uzasadnienia (temat 2.).

Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych wypracowaniem na poziomie rozszerzonym

A. Wypowiedź argumentacyjna

Temat 1. **Określ, jaki problem podejmuje Józef Tischner w podanym tekście. Zajmij stanowisko wobec rozwiązania przyjętego przez autora, odwołując się do tego tekstu oraz innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.**

Przedmiotem interpretacji był tekst Józefa Tischnera *Filozofia dramatu*.

Tekstem źródłowym dla wybierającego temat pierwszy był fragment *Filozofii dramatu* Józefa Tischnera, będący tekstem krytycznoliterackim.

Zadanie sprawdzało umiejętności:

- napisania wypowiedzi argumentacyjnej;
- rozumienia załączonego tekstu krytycznoliterackiego;
- dostrzeżenia głównego problemu tekstu oraz osadzenia go w szerszym kontekście;
- sformułowania i odtworzenia zasadniczych tez tekstu wyjściowego;
- określenia własnego stanowiska wobec stanowiska autora tekstu źródłowego;
- przejścia od rozważań teoretycznych do analizy konkretnych tekstów kultury w związku z omawianym problemem, uzasadniających własne zdanie;
- posługiwania się kategoriami estetycznymi, pojęciami abstrakcyjnymi, terminologią teoretycznoliteracką;
- stosowania pojęć genologicznych;
- formułowania spostrzeżeń interpretacyjnych;
- podsumowywania obserwacji analitycznych;
- syntetyzowania i uogólniania wywiedzionych wniosków.

Pracę z tekstem zdający powinien rozpocząć od szczegółowej analizy tekstu na poziomie organizacji logiki przywołanego wywodu. Wykonywane na tekście operacje powinny iść w kierunku nazwania i odtworzenia rozpatrywanego przez autora problemu. Pomocne mogły być pytania: o czym jest tekst?, jakimi argumentami posłużył się autor i jakich przykładów użył, aby owe argumenty potwierdzały przyjęte przez twórcę założenia. Warta dostrzeżenia jest także próba odpowiedzi na pytanie, skąd może wynikać stanowisko autora tekstu (wpływ uwarunkowań historycznych, współczesnych itd.).

Na podstawie analizy zadania, a przede wszystkim przeczytanych prac maturalnych, można stwierdzić, że fragment tekstu Tischnera otwierał możliwości interpretowania na różnych poziomach (etycznym lub/i teoretycznoliterackim), zawierał zarówno spostrzeżenia szczegółowe (np. źródła tragedii – bezsila i niewiedza), jak i ogólne (np. dramat życia to walka dwu przeciwstawnych sił – dobra i zła). Stąd większość zdających zgodnie z tekstem odtwarzała problem-podjęty przez Tischnera i uwzględniała jego różne aspekty.

Przywołane przez filozofa na potwierdzenie swoich konstatacji przykłady (tu: Prometeusza, Chrystusa, którzy ponoszą karę za czyn miłosierdzia; Edypa, który uciekał przed przeznaczonym mu losem) stanowią podstawę źródeł kultury śródziemnomorskiej. To toposy często przywoływane w polonistyce szkolnej, bez znajomości których nie jest możliwe zrozumienie wielu ważnych lektur zawartych w podstawie programowej. Dlatego były dla większości zdających zrozumiałe i zostały trafnie rozwinięte.

Także przywołanie innych niż zasugerowane w tekście odwołań do literatury nie sprawiało uczniom problemów. Wielu z nich odwoływało się trafnie do *Dziadów* cz. III Adama Mickiewicza

(np. omawiając motyw walki sił zła i dobra o duszę Konrada w *Prologu i Wielkiej improwizacji*), *Makbeta* Williama Szekspira czy *Dżumy* Alberta Camusa.

Mankamentem licznych prac było jednak przywoływanie także przykładów z literatury popularnej, ujmujących problem walki dobra ze złem w sposób jednostronny i mocno uproszczony. Takie uproszczenia prowadziły w efekcie do trywializacji ważkich problemów podjętych przez Józefa Tischnera.

B. Interpretacja porównawcza

Temat 2. Dokonaj interpretacji porównawczej podanych tekstów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Przedmiotem interpretacji były wiersze Kazimierzy Zawistowskiej *Chciałabym, z tobą poszedłszy...* oraz Bolesława Leśmiana *Dusza w niebiosach*.

W realizacji tej formy wypowiedzi, jaką jest interpretacja porównawcza (bez wskazówki interpretacyjnej) oczekiwano od zdającego wykazania się umiejętnościami:

- napisania analizy porównawczej;
- sformułowania tezy interpretacyjnej;
- rozumienia i interpretowania tekstów lirycznych;
- posługiwania się podstawową terminologią teoretycznoliteracką;
- określenia płaszczyzn porównywania utworów;
- rozróżniania pojęć: podmiot liryczny, adresat, bohater liryczny;
- określania sytuacji lirycznej;
- dostrzeżenia związku między problematyką tekstu a doбором środków poetyckiego wyrazu;
- czytania tekstu literackiego na poziomie języka symbolicznego;
- rozumienia elementów kompozycji tekstu literackiego i ich funkcji;
- przywołania właściwych kontekstów;
- uogólniania i wnioskowania.

Temat drugi zawierał jeden czasownik operacyjny „dokonaj”. Zadaniem zdającego było umiejętne zinterpretowanie obu utworów na wielu poziomach i dostrzeżenie problemów wspólnych na różnych poziomach tekstu w formule wypowiedzi argumentacyjnej. Piszący był przede wszystkim zobowiązany do wyszukiwania, realizowania i przetwarzania informacji dotyczących wspólnych obszarów tekstów. Interpretacje realizowane niezależnie, bez określania podobieństw, nie mieszczą się w formule egzaminu.

Wydawałoby się, że interpretacja porównawcza jako forma wypowiedzi zadomowiona w szkolnej polonistyce nie wymaga dookreśleń. Na podstawie ocenianych prac egzaminacyjnych należałoby sądzić, że jest to założenie błędne – wielu zdających bowiem nie potrafi konstruować spójnej, podbudowanej analitycznie wypowiedzi interpretacyjnej. Znalazło to odzwierciedlenie także w tegorocznych wypracowaniach maturalnych. Ich autorzy często trafnie interpretują wiersze, nie umieją jednak swoich konstatacji udowodnić, poprowadzić rzetelnej przytekstowej analizy.

Tym, którzy wybrali interpretację, porównanie liryków nie sprawiało zazwyczaj trudności. Wiersze zostały przez zdających umiejętnie porównane, a podstawowe zasady tego zestawienia (motyw zaświatów, miłości) były dla nich czytelne. Oba teksty powstały w podobnym czasie (początek XX wieku), co także ułatwiało ich porównanie, zrozumienie tematyki i pozwoliło uniknąć błędów rzeczowych (w tym dotyczących kontekstów macierzystych).

W sumie, mimo że temat drugi nie był wybierany zbyt często, dobrych wysoko ocenionych prac realizujących to zadanie było więcej niż w przypadku tych napisanych na temat pierwszy.

Wypracowania maturalne na poziomie rozszerzonym były w większości spójne i napisane stosownym stylem. Niestety poziom poprawności językowej, ortograficznej i interpunkcyjnej wciąż jest niezadowalający.

2. Problem „pod lupą”

Wartość merytoryczna realizacji zadania rozszerzonej odpowiedzi (wybory tekstów kultury i błędy rzeczowe)

2.1. Schemat rozprawki problemowej

Najbardziej widoczne w realizacjach zadania egzaminacyjnego jest nieopanowanie umiejętności tworzenia wypowiedzi własnej jako rozprawki. Świadczy o tym również niska punktacja za kryterium D, czyli kompozycję wypowiedzi. Wielokrotnie zdający nie wykazali się umiejętnością rozumienia, czym jest argument, pisali między innymi: *Drugim argumentem będzie odwołanie się do postawy głównego bohatera książki Juliusza Słowackiego „Kordiana”...*

Rozprawka ma swoją określoną strukturę jako wypowiedź o charakterze argumentacyjnym. Zdający nie wykazali się umiejętnościami tworzenia toku argumentacyjnego. Wstępy wypracowań nie zawierają rozpoznania problemu na poziomie literackim, są kolokwialne, tezy zostały sformułowane na zasadzie odtworzenia myśli zawartej w temacie. A przecież wstęp powinien wprowadzać czytelnika w problematykę rozwinięcia, zachęcać do lektury wypracowania, przedstawiać stanowisko autora wobec problemu sformułowanego w temacie (tezę lub hipotezę).

Budowanie argumentacji wymaga przemyślenia, sformułowania refleksji (na przykład: wolność jest naturalnym prawem każdego człowieka, jest też okazją do samorealizacji, gdy..., przykładem takiego postępowania są ...). Natomiast rozwinięcia w maturalnych rozprawkach zawierają bardzo często jedynie streszczenia tekstów kultury wybranych przez ucznia ze względu na związek z motywem wolności.

Zakończenie powinno zawierać podsumowanie rozważań (uogólnienie), skłaniać czytelnika do refleksji. W pracy konieczne jest wnioskowanie (uogólnianie i konstatowanie, pointowanie, podsumowywanie), stosowanie starannej polszczyzny i jasnego, żywego stylu. Nie należy streszczać tekstów kultury, ale ustalić, czego dotyczy problem. Tymczasem podsumowania maturzystów są formalne, nie ma w nich konkluzji, wartościowania, zaczynają się od słowa *podsumowując* i stanowią powtórzenie tego, o czym już była mowa w rozwinięciu, czyli streszczenie losów wybranych postaci, które zdającym skojarzyły się z pojęciem wolności.

Formułowanie tezy nie może polegać na przepisaniu stwierdzeń z tematu, teza powinna zawierać rozstrzygnięcie. Warto ją przeciwstawić hipotezie. Z kolei uzasadnienie należy redagować jako ukazywanie różnych aspektów problemu na podstawie fragmentu tekstu danego w zadaniu oraz innych wybranych tekstów kultury.

Pisanie to nadawanie formy słownej wszystkiemu, co zostało wcześniej starannie przemyślane. Należy zaczynać od przeanalizowania tematu. W wielu pracach maturzystów nie dostrzeżono sposobów zindywidualizowania wypowiedzi. Zdający nie wykazali się umiejętnością funkcjonalnego wykorzystania cytatu, powoływania się na teksty teoretyczne, autorytety moralne, naukowe, czytelnicze. W wypracowaniach, w których zdający odwoływali się również do lektur

obowiązkowych, omawiali ogólnikami i frazesami te dzieła, jakby automatycznie i na zasadzie uznania, że też dotyczą wolności, jednak bez funkcjonalnego zbudowania toku argumentacyjnego.

Jaskrawy przykład braku panowania nad formą rozprawki i nieumiejętności budowania toku wywodu argumentacyjnego ilustruje wypracowanie na temat 1. z poziomu podstawowego. Zdający powtórzył na początku i końcu wypracowania sformułowania o szczęściu człowieka wynikającym z wolności duszy i ciała. A potem wyczytał teksty literackie, które skojarzył z pojęciem wolności. Ogólnikowo opowiedział o losach głównych postaci. Dodatkowo nie wykazał się umiejętnością pracy z tekstem literackim, szczególnie we fragmencie poświęconym *Dziadom cz. III* Adama Mickiewicza.

Przykładowe wypracowanie

Czym dla człowieka może być wolność?

Wolność dla człowieka może być ogromnym ukojeniem, jeśli tylko wolna jest dusza i ciało. Wolność powinna być atrybutem, który każdy człowiek ma we władaniu, jeżeli tylko żyje zgodnie. Człowiek wolny to człowiek szczęśliwy.

Przykładem na to, że wolność może być ukojeniem będzie książka „Patrz na mnie”. Główna bohaterka to matka i żona. Posiada dwie córki. Pewnego dnia dowiaduje się, że jej nastoletnia córka Dawn przyprowadza na ślub jej starszej siostry partnera. Zdziwiona matka nie kryła zaskoczenia, gdy Dawn nie mogła pochwalić się zbyt urokliwym wyglądem. W późniejszych wydarzeniach chłopak Dawn zabija jej ojca, a matka zostaje przez niego mocno pobita i ledwo ocala. Kobieta zostaje uwięziona w swoich myślach, w domu, w którym doszło do tragedii, w miasteczku, które co dzień przypominało jej o tym, że męża już z nią nie ma. Nie może opuścić domu, próbuje przypomnieć sobie do czasu rozprawy, kto tak naprawdę był sprawcą. Dopiero po rozstrzygnięciu sprawy przez sąd ma możliwość sprzedaży domu i wyjazdu co w końcowym etapie książki daje jej ogromne ukojenie. Kobieta po wyjeździe z miasteczka i odseparowaniu się od toksycznej córki czuje wolność. Ta ciężko zapracowana wolność daje jej ogromne ukojenie i szczęście, bo wolna jest zarówno dusza jak i ciało.

Kolejnym przykładem na to, że wolność daje ukojenie, gdy dusza i ciało są wolne jest film „Skazania na Shawshank”. Główny bohater zostaje niesłusznie oskarżony o zabójstwo. Przez długi czas próbuje udowodnić, że nie jest winny. W więzieniu stara się pokazać, że morderstwo nie było jego sprawką. Niestety na nic mu się to nie zdaje. Jest nieszczęśliwy, nie słusznie oskarżony. Przez długi czas obmyśla plan ucieczki. W końcu udaje mu się zbiec z więzienia. W kilku ostatnich klatkach filmu zostaje pokazany jego obraz po paru latach od ucieczki. Jest wyraźnie szczęśliwy, nie kryje emocji na widok swojego przyjaciela, mamy obraz człowieka odmienionego. W więzieniu jego dusza była wolna, jednakże ciało już nie. Dopiero wtedy gdy ciało stało się wolne doznał on ukojenia. Po jego słowach i wyrazie twarzy można było dostrzec, że wolność dała mu całkowite ukojenie.

We fragmencie dramatu Adama Mickiewicza kluczowy jest moim zdaniem jeden z ostatnich momentów, gdy więzień mówi „Łotry, zdejmą mi tylko z rąk i nóg kajdany, ale wtłoczą na duszę – ja będę wygnany!”. Fragment ten mówi o tym, że pomimo iż ciało więźnia będzie wolne, natomiast jego dusza już nie co nie przyniesie mu ukojenia.

Moim zdaniem we fragmencie Adama Mickiewicza pokazane jest, że wolność osiąga się, gdy wolne jest ciało, ale przede wszystkim dusza. Dopiero wtedy, może przynieść ukojenie.

Kolejnym przykładem jest książka „Tożsamość nieznana NN”. Główna bohaterka Lena pochodzi z bogatej i dobrze sytuowanej rodziny, natomiast jej partner Krystian pochodzi z biednej rodziny, dodatkowo miał ogromne kłopoty z prawem. Oboje są jednak wolni cieleśnie, jednak dusze nie. Lena i Krystian nie mogą być wolni ze względu na postawę ojca Leny, który

nie zgadza się na ich miłość. Dopiero gdy po tragicznych wydarzeniach ojciec Leny ginie, młodzi mogą czuć się wolni. Główna bohaterka doznaje ukojenia i szczęścia u boku partnera.

Powyższe przykłady obrazują, że wolność jest dla człowieka ukojeniem tylko wtedy, gdy wolna jest dusza i ciało. Kiedy człowiek jest wolny czuje ukojenie, spokój i szczęście. Tym dla człowieka jest wolność.

Teksty kultury w rozprawkach maturzystów

Spis tekstów kultury został sporządzony na podstawie losowo wybranych wypracowań (są wśród nich wypracowania ze szkół, których uczniowie osiągnęli wysokie i średnie wyniki).

A. WYSOKIE WYNIKI

MITOLOGIA GRECKA

Mit o Dedalu i Ikarze

BIBLIA

Historia biblijna Adama i Ewy

POEZJA

Ch. Baudelaire (w wypracowaniu ucznia mylnie A. Rimbaud), *Albatros*

W. Broniewski, *Bakarianin*

A. Bursa, *Sobota*

Z. Herbert, *Potęga smaku* (jako wiersz o wolności)

I. Krasicki, *Ptaszki w klatce* (w siedmiu wypracowaniach)

A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (w siedmiu wypracowaniach)

M. Romanowski, *Sztandary polskie w Kremlu*

J. Słowacki, *Hymn o zachodzie słońca na morzu* (*Smutno mi, Boże!*)

PROZA

D. Alighieri, *Boska komedia* (jedno zdanie)

T. Borowski, *Opowiadania*

Ch. Bukowski, *Kobiety*

M. Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*

A. Camus, *Dżuma* (w trzech wypracowaniach)

S. Collins, *Igrzyska śmierci* (w dwóch wypracowaniach)

J. Conrad, *Jądro ciemności*

F. Dostojewski, *Zbrodnia i kara* (w pięciu wypracowaniach)

J. Flanagan, *Zwiadowcy*

D. Głuchowski, *Metro 2035*

G. Herling-Grudziński, *Inny świat* (w siedmiu wypracowaniach)

G. Herling-Grudziński, *Wieża* (w dwóch wypracowaniach)

H. Hesse, *Wilk stepowy*

A. Kamiński, *Kamienie na szaniec* (w dwóch wypracowaniach)

H. Krall, *Zdażyć przed Panem Bogiem* (w dwóch wypracowaniach)

G.R.R. Martin, *Pieśń lodu i ognia*

Z. Nałkowska, *Granica*

G. Orwell, *Rok 1984* (w czterech wypracowaniach)

B. Prus, *Lalka*

W. Reymont, *Chłopi*

H. Sienkiewicz, *Latarnik*

S. Żeromski, *Przedwiośnie*

DRAMAT

Sofokles, *Antygona* (w dwóch wypracowaniach)
 Sofokles, *Król Edyp*
 W. Szekspir, *Hamlet*
 S. Wyspiański, *Wesele* (w trzech wypracowaniach)

FILM

Dom z papieru, reż. A. Pina (serial)
Fight Club (Podziemny krąg), reż. D. Fincher
Footloose, reż. C. Brewer
Gra o tron reż. D. Benioff, D.B. Weiss (serial)
Kieł, reż. Y. Lanthimos
Lobster, reż. Y. Lanthimos
Mechaniczna Pomarańcza, reż. S. Kubrick
Mój piękny syn, reż. F. van Groeningen
Niepokonani, reż. P. Weir
Outlander, reż. R. D. Moore (serial)
Przerwana lekcja muzyki, reż. J. Mangold (w dwóch wypracowaniach)
Skazani na Shawshank, reż. F. Darabont (w dwóch wypracowaniach)
Stowarzyszenie Umarłych Poetów, reż. P. Weir
Supernatural (Nie z tego świata) reż. E. Kripke (serial TV)
Szybcy i wściekli 5, reż. J. Lin
Walczne serce, reż. M. Gibson
Zniewolony, reż. S. McQueen

KOMIKS / MANGA

K. Miura, *Berserk*

PIOSENKA

D. Maśłowska, *Chleb* z albumu *Spółeczeństwo jest niemile*
 Pidżama Porno, *Bal u Senatora*

GRY KOMPUTEROWE

Wiedźmin 3. Dziki Gon

MALARSTWO

Z. Beksiński

B. ŚREDNIE WYNIKI

BIBLIA

Historia Adama i Ewy z *Biblii*

MITOLOGIA

Mit o Dedalu i Ikarze (w dwóch wypracowaniach)
 Mit o Orfeuszu i Eurydyce

POEZJA

K. K. Baczyński *Pokolenie*
 J. Kochanowski, *Treny*
 I. Krasicki, *Ptaszki w klatce* (w dwóch wypracowaniach)
 A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (w czterech wypracowaniach)
 A. Słonimski *Alarm*

PROZA

- M. Alder, *Chcę żyć* [wątpliwe źródło]
T. Borowski, *Opowiadania* (w ośmiu wypracowaniach)
T. Borowski, *Pożegnanie z Marią*
A. Camus, *Dżuma*
F. Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
G. Herling-Grudziński, *Inny świat* (w dwunastu wypracowaniach)
F. Kafka, *Proces* (w dwóch wypracowaniach)
W. Gombrowicz, *Ferdydurke*
A. Kamiński, *Kamienie na szaniec* (w pięciu wypracowaniach)
N. Kampusch, *3096 dni*
K. Kesey, *Lot nad kukułczym gniazdem* (w dwóch wypracowaniach)
H. Krall, *Zdażyć przed Panem Bogiem* (w ośmiu wypracowaniach)
H. Lee, *Zabić drozda*
E. Mozes-Kor, *Przetrwałam. Życie ofiary Josefa Mengele*
G. Orwell, *Rok 1984* (w dwóch wypracowaniach)
J. K. Rowling, *Harry Potter*
H. Sienkiewicz, *Potop*
H. Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy*
J. Treadway, *Patrz na mnie*
S. Żeromski, *Przedwiośnie* (w dwóch wypracowaniach)

DRAMAT

- A. Fredro, *Zemsta*
J. Słowacki, *Kordian* (w trzynastu wypracowaniach)
Sofokles, *Antygona* (w trzech wypracowaniach)
Sofokles, *Król Edyp*
W. Szekspir, *Romeo i Julia*
S. Wyspiański, *Wesele* (w dwóch wypracowaniach)

FILM

- Bracia*, reż. J. Sheridan
Django, reż. Q. Tarantino
Dom z papieru, reż. A. Pina (serial)
Gladiator, reż. R. Scott
Kamienie na szaniec, reż. R. Gliński
Kwiaty na poddaszu, reż. D. Chow
Mechaniczna Pomarańcza, reż. S. Kubrick
Miasto 44, reż. J. Komasa
Mowgli – legenda (w wypracowaniu ucznia mylnie: *tajemnica*) *dżungli*, reż. E. Serkis
Outlauder (serial)
Pasja, reż. M. Gibson
Pianista, reż. R. Polański (w dwóch wypracowaniach)
Powieść Henry'ego, reż. C. Trevorrow
Rytuał, reż. D. Bruckner
Sabrina (serial)
Skazani na Shawshank, reż. F. Darabont (w trzech wypracowaniach)
Szkoła zabójców (serial)
Wszystko za życie, reż. S. Penn

GRY KOMPUTEROWE

- God Eater*
The Last of Us

PIOSENKI

TGD, *Moja wolność*Chłopcy z Placu Broni, *Wolność*

Zdający wielokrotnie podawali wyłącznie tytuł wybieranego tekstu kultury. Ci, którzy uzyskali bardzo wysokie wyniki, odwoływali się do ambitnych tekstów kultury, np.

PROZA

A. Camus, *Obcy*J. Conrad, *Jądro ciemności*F. Herbert, *Dzieci Diuny*

FILM

Lawa, reż. T. Konwicki*Most szpiegów*, reż. S. Spielberg

Mogłoby się wydawać, że jest to spora liczba tekstów kultury, ale w większości utwory zostały jedynie wyliczone i omówione niejednokrotnie dosłownie w dwóch zdaniach. Nad literaturą przeważają filmy (w tym zdecydowanie popularne, znane z telewizji, a nie wielkiego ekranu).

Wybory te nie dają pełnego świadectwa świadomości maturzystów, czym jest obcowanie z tekstem kultury, a z tematem łączy je niejednokrotnie to, że bohater snuje rozważania o wolności, doświadcza jej lub nie. Czasem wolność jest mu przypisywana w sposób nieuprawniony, w wyniku nadinterpretacji dokonanej przez zdających. Oczywiście, zdający mają prawo wyboru i mogą powoływać się na należące do kultury popularnej teksty, ale sposób ich wykorzystania powinien być adekwatny do rangi egzaminu składanego na zakończenie czwartego etapu edukacyjnego, a to wymaga wnikliwej interpretacji tekstów i umiejętności uzasadniania wyboru.

Na podstawie analizy wyboru tekstów kultury można stwierdzić, że:

- ✓ doświadczenie lekturowe zdających nadal w wielu wypadkach kończy się przed liceum;
- ✓ wyraźnie daje się zauważyć dominacja lektur romantycznych (również jako pokłosie tematu);
- ✓ wybory filmowych tekstów kultury potwierdzają zmianę gustu: wybrane filmy (w tym seriale) są często pozbawione autorstwa, stają się produktem, a nie dziełem sztuki (arcydziełem);
- ✓ wybory tekstów potwierdzają mylenie przez zdających wolności z innymi wartościami;
- ✓ wybory są przypadkowe, zdający nie wykazują się rozpoznawaniem paradygmatu dobrego kina;
- ✓ daje się zaobserwować zmianę paradygmatu mitu na portale filmowe (oglądanie filmów zamiast czytania mitologii);
- ✓ w wypracowaniach powtarzają się te lektury z kultury wysokiej, które były omawiane na lekcjach;
- ✓ w wypracowaniach zdających o wysokich wynikach egzaminu zostały wykorzystane wyszukane teksty kultury (np. *Obcy* Alberta Camusa, *Lawa* w reżyserii Tadeusza Konwickiego).

Przypadkowy wybór i przypadkowy układ tekstów kultury świadczą o braku ustalenia kryterium porządkującego spostrzeżenia zdających. W wypracowaniach teksty kultury są często wyliczane bez wyraźnego uzasadnienia dla tworzenia wyводу, bez dbałości o jego spójność. Poza tendencją zdających do streszczania tekstów jest to kolejny czynnik zaburzający budowanie przez nich funkcjonalnych argumentów.

Popelniane przez zdających błędy rzeczowe wskazują na brak wiedzy maturzystów o tekstach kultury, w tym nieznanomość lektur obowiązkowych oznaczonych w podstawie programowej gwiazdką (*Treny* Jana Kochanowskiego, *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza, *Lalka* Bolesława Prusa.). Zgodnie

z zapisami w kryteriach oceniania w przypadku lektur obowiązkowych (w tym danego w zadaniu 13. dramatu *Dziady* cz. III Adama Mickiewicza) mogą mieć one charakter błędu kardynalnego.

Różny sposób wykorzystania tekstu kultury w rozważaniach o wolności ukazują dwa cytaty z wypracowań.

1.

Bardzo nietypowym, lecz wyraźnym przykładem traktowania wolności jest film z 1999 roku „Fight Club”. Jest w nim przedstawiona historia bohatera, który wykształcił w sobie drugą osobowość – Tylera Durdena. Główny bohater jest zwany Narratorem, a Tyler jest jego alter ego, buntującym się przeciwko istniejącemu układowi świata. Uważa, że wszyscy są jeńcami swoich potrzeb materialnych, długów i ogólnie przyjętych norm społecznych. Żeby pozbyć się takiego życia Tyler niszczy wcześniejsze życie Narratora między innymi też powodując wybuch jego mieszkania oraz założenie Fight Clubu. Głównym celem danej organizacji, która bardzo szybko się rozrasta na skalę całego kraju jest zniszczenie budynków głównych finansowych korporacji, co pozwala ludziom na uwolnienie się z ich „finansowego więzienia”. W danym filmie widać wyraźnie krytykę obecnego ustroju życia ludzi, a wolnością jest zniszczenie wszystkiego, co nas ogranicza mentalnie i materialnie.

2.

Na przykładzie tego bohatera romantycznego Mickiewicz ukazał wpływ zniewolenia na ludzką wiarę i światopogląd. W przedstawionym fragmencie bohater nie posiada imienia. Nazwany jest jedynie więźniem, co podkreśla jego zniewolenie. Ma problemy z odróżnieniem snu od rzeczywistości, a jego umysł i dusza uwięzione są w pułapce psychomachii, która zaważy nad wolnością jego myśli. Duchy nie toczą walki o złudną wolność skazańca – zwolnienie z więzienia i wygnanie. Walczą o jego przyszły los, o możliwość wyznawania i wyrażania własnych wartości – o wolność autentyczną. Jednak ograniczona umysłowa może się okazać zgubna, a dla Konrada w jego Wielkiej improwizacji zakończyła się niemal śmiercią. Niestety tyle szczęścia nie posiadał Mersault – główny bohater „Obcego” Alberta Camusa. Francuz jako jeden z czołowych przedstawicieli egzystencjalizmu stworzył w swym dziele pełnym kontrowersji postać zdemoralizowaną, lecz całkowicie wolną od społecznych norm i obyczajów. Na podstawie działań Mersaulta, jego obojętności i impulsywności, czytelnik może wysnuć wniosek, że wolność jest wręcz czymś złym.

Pierwszy cytat pochodzi z wypowiedzi, której autor uzyskał niski wynik, drugi z pracy autora, który uzyskał wysoki wynik. W pierwszym fragmencie został ogólnie streszczony film należący do kultury popularnej i ukazujący losy bohatera chcącego się uniezależnić od ograniczeń finansowych. Omówienie postępowania bohatera zostało wprowadzone bez związku z analizowaniem dramatu romantycznego. Natomiast w drugim cytacie zdaniem zdającego bohaterów literackich łączy psychomachia, ambiwalentny stosunek do pojęcia wolności oraz konfrontacja myślenia jako więźnia i wolnego człowieka.

Interpretowanie kultury wymaga dyscypliny poznawczej. Nawet jeśli zdający sięgali po teksty znane im z własnej, pozaszkolnej lektury, często nie wykorzystywali ich w sposób przemyślany, nośny poznawczo. Sposób pisanie maturzystów o tych tekstach nie wskazuje na funkcjonalność wyboru zgodnie z wymaganiami egzaminu maturalnego przeprowadzanego na zakończenie czwartego etapu edukacyjnego. Jakość formułowania przez piszących spostrzeżeń dotyczących tekstów kultury dowodzi, że nie opanowali oni umiejętności krytycznego myślenia niezbędnej do tworzenia rozprawki problemowej.

Reasumując, zdający nie wykazali się w stopniu zadowalającym stosowaniem narzędzi służących do pracy z tekstem literackim. Głównie wyliczali przykłady tekstów, w których odnaleźli związek z motywem wolności, często streszczali je powierzchownie, zbyt dosłownie i opowiadali o bohaterach. Budowane przez nich wypowiedzi nie spełniały często wymagań stawianych rozprawce problemowej, mającej charakter argumentacyjny oraz nie odnosiły się do kontekstów (ani historycznego, ani filozoficznego, ani nawet egzystencjalnego).

2.2. Interpretacja tekstu poetyckiego

Najbardziej o wynikach maturalnej interpretacji tekstu poetyckiego decydowały niedostatki w opanowaniu wiedzy.

Praca 1.

Samotność bywa w wielu przypadkach siłą wyniszczającą wewnątrz człowieka. Doprowadza go na skraj szaleństwa, do utraty własnej świadomości istnienia.

Jednakże dla niektórych jest to stan, w którym odkrywają siebie, przenikają głębię swojej duszy i odczuwają, że samotność nadaje im tożsamość i siłę twórczą, którą mogą przekuć w wykrystalizowanie osobowości. Uważam, że to właśnie tę drugą myśl o samotności jako odrodzeniu formułuje Anna Świrszczyńska w wierszu „Samotność”.

Już w pierwszej strofie zarysowuje się kanwa, na której autorka zbuduje swoje dzieło. Stosuje antytezy, których celem jest przedstawienie sprzecznych idei lub wyrażeń jak „Cisza, źródło głosów.” W tym cały sens – to co dla adresata może być absurdalne dla podmiotu lirycznego jest punktem wyjścia do dalszych rozważań.

Wiersz jest stroficzny, składa się z pięciu zwrotek. Ma to zasadnicze znaczenie, gdyż każda z nich niesie inną myśl. Podmiot liryczny wypowiada się w pierwszej osobie i jest kobietą. Wszak może to wskazywać na związek osoby mówiącej w utworze z autorką. Adresatem lirycznym może być zarówno osoba, która znajduje się w tym samym położeniu, jak i której samotność jest obca.

Charakterystycznym elementem utworu Świrszczyńskiej są paralelizmy składniowe typu:

„Jestem sama.

Jestem sama, a więc jestem niczym”.

Zwracają również na siebie uwagę enumeracje tworzące końcówkę trzeciej strofy.

Albo meduzą [...]

Albo ptakiem [...]

albo kamieniem [...].

Obie wymienione figury stylistyczne ściśle ze sobą korelują. Wskazują prostotę wypowiedzi podmiotu lirycznego. Wiersz dzięki temu zabiegowi jest łatwy w lekturze.

Czwarta strofa utworu jest kwintesencją formułowania przez autorkę przekazu w antyteznych wyrażeniach

„Jestem sama, a więc mnie nie ma,

Nie ma mnie, a więc istnieję [...].

Taki zabieg ma na celu skonfundowanie odbiorcy, ale tylko po to, by nakłonić go do pogłębionej refleksji.

Dotąd sytuacja liryczna była klarowna. Gdzieś w przestrzeni bez wymiarów przebywał podmiot liryczny prowadząc swój wywód. W piątej strofie pojawiają się bliżej nieokreśleni ludzie, którzy przyoblekają go w ludzkie kształty. Jest to zdarzenie, którego wydzźwięk mieć będzie diametralne znaczenie dla podmiotu lirycznego – straci bowiem siebie.

Pierwsza strofa wprowadza odbiorcę do świata podmiotu lirycznego. Panuje w nim pustka, której granice stale się rozszerzają. Podkreślenie przez podmiot liryczny, że będąc w pustce „niczym”, a więc „wszystkim” wskazuje na to, że stoi przed nami wieczność, możliwość tworzenia im określenia siebie wedle własnej woli. Przypomina to znany ze średniowiecza topos deus artifex, jednakże w tym przypadku to człowiek staje się architektem świata. „Co za szczęście – podmiot liryczny odnajduje w samotności siłę kreacji, której upust zarysowuje się czwartej strofie w chwili, gdy zastanawia się w jaki byt dokonać inkarnacji.

Nikt wszakże nie powiedział, że człowiek czuć będzie się najlepiej w istocie żyjącej. Podmiotowi lirycznemu przychodzi na myśl wcielenie się w „drogę mleczną”, a więc galaktykę. Przypomina to panteistyczną koncepcję świata, bowiem byt stwórcy wszelkiego istnienia, w tym przypadku podmiotu lirycznego, zaklęty jest w naturze. Może to właśnie w niej mógłby odnaleźć swą tożsamość.

Znamienne są słowa:

„Jestem sama, jestem silna
Samotność chroni mnie”,

ponieważ podmiot liryczny pierwszy raz obnaża swą słabość, którą jest obecność samotności jako warunku jego bezpieczeństwa. Tę słabość wykorzystują ludzie, którzy wedle ich przekonań nadadzą podmiotowi lirycznemu osobowość, wtłoczą go w karby życia śmiertelnika.

O osamotnieniu i wyobcowaniu w świecie traktuje „Wilk stepowy” Hermana Hessego. Głównym bohaterem tej powieści jest ogarnięty cierpieniem wewnętrznym i inercją emocjonalną Harry Haller. Jego dwoista natura – człowieka i wilka – skazała go na banicję ze społeczeństwa jednolicie unormowanych mieszczan, których jako warstwę społeczną traktuje z odrazą.

Haller w osamotnieniu szuka klucza do zrozumienia swojego istnienia, zgłębia tajniki swojej duszy odwiedzając Teatr Magiczny Pabla, swojego przyjaciela. Kiedy postanawia dopuścić się samobójstwa w jego umyśle budzą się dotąd nieobecne pierwiastki życia. Spotyka Harminę, która jest projekcją jego potrzeb towarzyskich oraz Marię, która uchyla rąbka tajemnicy obcowania z płcią piękną.

Rozwiązaniem jego trosk i zrozumienia siebie samego jest rozmowa z „nieśmiertelnymi aktorami Teatru Magicznego. Od Goethego dowiaduje się wszakże, że „życie jest mgnieniem oka, w sam raz długim na żart”. To doprowadza go do konkluzji, że świata nie można brać na poważnie.

Istnieje dość widoczny związek między dziełem A. Świrszczyńskiej a powieścią Hessego. Jak zostało wyżej wspomniane, w wierszu „Samotność” podmiot liryczny jest architektem. Podobnie ma się to w „Wilku stepowym”, w którym Hallerowi zostają zniszczone figurki symbolizujące aktorów teatralnych po opuszczeniu Teatru Magicznego Pabla. W obu przypadkach pojawia się motyw kreatora.

Przechodząc do podsumowania zwróciłbym szczególną uwagę na fakt, że w wierszu „Samotność” oraz w „Wilku stepowym” mamy do czynienia ze światem odwróconego dekalogu, ale w rozumieniu, że to inne wartości są wynoszone na piedestał jak na przykład samotność, nie, że podmiot liryczny z wiersza „Samotność” czy Haller postępują amoralnie. Czynią zgodnie ze swoimi przekonaniami. Autorzy obu dzieł podkreślają bowiem alternatywny świat, świat jednostek wyjątkowych, które czują się najlepiej i odnajdują siebie wtedy, gdy są chronione przez samotność. W tym tkwi ich siła.

Z wypracowania wynika, że według Anny Świrszczyńskiej: dla niektórych (...) samotność nadaje tożsamość i jest siłą twórczą, którą mogą przekuć w wykrystalizowanie osobowości. Zdający tęzę sformułował pokrętnie i – co ważniejsze – nie dowiódł jej.

W całym wypracowaniu znajdują się błędy w rozpoznaniu środków artystycznego wyrazu i odczytaniu ich funkcji, w tym pojęć z zakresu wersyfikacji – wiersz Świrszczyńskiej nie jest wierszem stroficznym. Zdający posługuje się słownikowymi definicjami tych środków i z tego powodu dostrzega antytezę w sformułowaniu *Cisza, źródło głosów*, ale nie odczytuje metaforycznego zastosowania antonimów w wierszu. A w ujęciu poetki cisza staje się właśnie źródłem głosu (z ciszy wyłaniają się dźwięki, słyszy się głosy jak u metafizyków), podobnie z bezruchu wyłania się ruch, działanie, przemieszczanie się. Oba zjawiska są niezbędne do tego, by powstała nowa ich jakość, by uległy rozwinięciu właśnie. Zatem to nie antyteza staje się zasadą kompozycyjną wiersza, ale gradacja, stopniowo rozrastają się (jak w metaforze rozbłyskowej) zjawiska i byty. Przeciwności w wierszu nie służą zbudowaniu kontrastu. Poetka wykorzystuje je, by wskazać etapy procesu trwania: między samotnością a spotkaniem drugiego człowieka. Sformułowanie *esencja bez egzystencji* dotyczy wszystkich form istnienia jako idei, możliwości, a przede wszystkim wolności.

Zdający zastosował niektóre pojęcia i terminy z pominięciem ich macierzystego kontekstu i ustalonych definicji. Zaproponował własne definicje, które są niezgodne z wiedzą i nauką. Takie użycie jest błędne. Zdający tak wybrał cytat *Jestem sama./Jestem sama, a więc jestem niczym*, by można było w nim dostrzec paralelizm składniowy. W wierszu fragment ma postać:
Jestem sama.

Jestem sama, a więc jestem niczym.

Co za szczęście.

Jestem niczym, a więc mogę być wszystkim.

Cytat zawiera anaforę, wynikanie i eksklamację liryczną (*co za szczęście*). Paralelizm jest tu dyskusyjny.

Enumeracja, czyli wyliczenie dotyczy wymieniania w wersie, w jednym ciągu (szeregu), a nie w kolejnych wersach. W wierszu jest nagromadzenie bytów, anaforyczne ich wprowadzenie.

Jestem sama, a więc mnie nie ma,

Nie ma mnie, a więc istnieję.

Cytat ukazuje zasadę wynikania (nazywaną przez Arystotelesa sylogizmem, ale o tym zdający nie musi wiedzieć). Nie powinien jednak dostrzegać w tym sformułowaniu antytetycznych wyrażeń. Sformułowania wynikają z siebie, co dodatkowo podkreśla wskaźnik zespolenia *a więc*.

Zdający zapisał, że wiersz charakteryzuje prostota wypowiedzi, co sprawia, że jest on łatwy w odbiorze. To uproszczenie, ponieważ wiersz charakteryzuje wyszukana i bardzo przemyślana organizacja. Jest w nim pozorna oszczędność słów, co ewokuje rozliczne skojarzenia, wręcz asocjacje.

Nieprzemysłane i niefunkcjonalne są też konteksty przywołane przez zdającego. Topos *Deus Artifex* na pewno nie jest związany ze średniowieczem. Ta renesansowa koncepcja Boga Stwórcy została przez zdającego sprowadzona do siły kreacji i niepoprawnie powiązana z hinduskim pojęciem inkarnacji. W wierszu z XX wieku i w renesansowej koncepcji Boga Artysty nie ma mowy o inkarnacji. W wierszu nie istnieją też związki z panteizmem, ponieważ nie zawiera śladów wizerunku Boga, który objawia się w naturze.

Obszerne streszczenie historii bohatera *Wilka stepowego* Hermana Hessego jest nieuzasadnione merytorycznie. Nie stanowi kontekstu interpretacyjnego, nie pogłębia sensów wiersza Świrszczyńskiej, a wysnuta przez zdającego analogia to falsyfikacja literatury.

Pojęcie odwróconego dekalogu odsyła do doświadczeń II wojny światowej i faszyzmu, które przyczynił się do zmiany systemu wartości w wyniku zbrodni ludobójstwa. Ani wiersz, ani proza nie dotyczą tego okresu historycznego i pojęcia. To nadinterpretacja.

Podstawowy termin w zakresie odbioru tekstów lirycznych – podmiot liryczny – został niewłaściwie zastosowany przez zdającego. Podmiot liryczny nie jest kobietą, lecz strukturą literacką służącą w wierszu do wyrażania stanów i uczuć kobiety ukazanej w tekście.

Oprócz niewłaściwego i niefunkcjonalnego stosowania wiedzy w wypracowaniu jest też niejednorodny styl, udziwniony, nienaturalny, np.: w sąsiadujących zdaniach: *Autorzy obu dzieł podkreślają bowiem alternatywny świat, świat jednostek wyjątkowych, które czują się najlepiej i odnajdują siebie wtedy, gdy są chronione przez samotność. W tym tkwi ich siła.* Inny przykład zawiera zdanie: *To doprowadza do konkluzji, że świata nie można brać na poważnie.* A szkoda. Zabrakło umiejętności zastosowania wiedzy w innej niż lekcyjna sytuacji.

Praca 2

Motyw samotnego człowieka był od zawsze obecny w literaturze. Na przestrzeni epok zmieniały się sposoby ukazania takiej osoby. Często samotność była pokazywana jako antywartość, jednak w utworze Anny Świrszczyńskiej jest inaczej. Moim zdaniem wiersz polskiej poetki pod tytułem „Samotność” ukazuje samotność jako wartość, gdyż jest ona źródłem wolności.

Dzieło Anny Świrszczyńskiej to przykład liryki bezpośredniej. Podmiot liryczny jest kobietą, która poprzez monolog pokazuje swoje refleksje na temat własnej egzystencji. Wiersz ma charakter stroficzny, tekst został podzielony na pięć nieregularnych strof, z których każda pełni inną funkcję. Monolog kobiety mówiącej w utworze jest tajemniczy i zagadkowy, dlatego, że używa ona wielu oksymoronów oraz paradoksów, na przykład cisza, źródło głosów lub

„nieuchronność, matka ruchu”. Nastrój wiersza został zbudowany także poprzez użycie antytez takich jak „nie ma mnie, a więc istnieję”, „jestem niczym, a więc mogę być wszystkim”.

Kluczem do zrozumienia istoty poruszanego w utworze problemu jest ostatnia strofa. Podmiot liryczny ujawnia w niej, dlaczego samotność jest źródłem wolności. W ludzkiej naturze leży ocenianie, klasyfikowanie i nazywanie wszystkiego co znamy. Przed tą oceną można uciec, żyjąc tylko samotnie, z dala od ludzi.

W strofie trzeciej oraz czwartej podmiot liryczny udowadnia, że życie w osamotnieniu daje wiele możliwości. Używając wyliczeń oraz anafor – rozpoczynając kolejne frazy od spójnika „albo” – obrazuje wiele alternatywnych rzeczy, które może robić. Opisuje to za pomocą języka obrazowego, niedostownego, bogatego w porównania ze świata przyrody. Dzieje się tak, ponieważ w naturze nie występują osądy, ten świat jest prosty i oparty na instynkcie. Podmiot liryczny nawiązuje też do idei Platona, podkreślając tym samym doskonałość wolności. Wiersz ukazuje samotność jako ochronę, możliwość ukrycia się. Poprzez użycie powtórzeń bądź tautologii takich jak „Jestem sama”, „doskonale jak doskonałość” podkreśla przewagę swojej pozycji nad innymi.

Utwór powstał w latach 70 XX wieku, są to czasy, kiedy cywilizacja jest na tyle rozwinięta, że nie jesteśmy anonimowi. Jest to także czas, gdzie nie wszędzie kobiety mają równe prawa, w wielu miejscach na świecie występuje problem rasizmu. Moim zdaniem adresatem monologu podmiotu lirycznego jest każdy człowiek, ponieważ wszyscy oceniamy siebie nawzajem. Utwór to zbiór refleksji, nad którymi każdy może się pochylić, gdyż ma charakter uniwersalny, bo natura ludzka nie zmienia się na przestrzeni lat.

Podsumowując wiersz Anny Świrszczyńskiej to zbiór refleksji na temat wolności i samotności. Używając języka pełnego różnych zabiegów stylistycznych podmiot liryczny buduje tajemniczy nastrój swojej wypowiedzi. W utworze „Samotność” samotność została przedstawiona jako wartość, która jest źródłem wolności.

Zdający sformułował tezę, ale w całej pracy niefunkcjonalnie zostały wykorzystane informacje na temat struktury utworu poetyckiego, na przykład te o typie liryki i budowie stroficznej tekstu. Analiza to nie wyliczenie elementów tekstu literackiego, ale stopniowe odsłanianie jego sensu. Dzieło literackie stanowi funkcjonalny i celowy układ elementów. Analizując dzieło literackie, należy wybrać (selekcjonować) te elementy, które decydują o jego strukturze, stanowią w tekście dominantę oraz odkryć reguły organizujące utwór (czyli opis „zewnątrzny” utworu, odsłonięcie zasad kompozycyjnych).

Praca 3.

Utwór pt. „Samotność” Anny Świrszczyńskiej jest bardzo enigmatyczny i uniwersalny. Uważam, że głównym i najbardziej ogólnym tematem dzieła jest wyższość idei nad sztywną formą.

Samotność jest w utworze synonimem wolności, braku barier, szczęścia. Podmiot liryczny mówi o samotności jako perle, przestrzeni i ciszy. Twierdzi, że może ukryć się w perle – tak małym i drogocennym przedmiocie, że ogromnieje w rozprzestrzeniającej się przestrzeni, i w końcu, że samotność jako cisza jest źródłem głosów. Z pozoru te irracjonalne stwierdzenia ukazują, że dla podmiotu lirycznego samotność jest bezpiecznym miejscem, miejscem, w którym może odetchnąć, wstuchać się w siebie i swoje potrzeby.

Podmiot liryczny jest sam, co sprawia, że nikt nie może go uźreć, i co za tym idzie, przypisać do danej formy. Jest to ogromne szczęście – oznacza całkowitą wolność – „(...) Jestem niczym, a więc mogę być wszystkim.(...)” – podmiot w samotności może sam siebie określić, nie jest mu nic narzucone z góry.

Następnie płynność i zmienność idei udowodniona jest licznymi przykładami możliwych chwilowych postaci, takich jak piana morska, meduza a nawet kamień. Każda z postaci wymienionych w utworze ma swoją jedną zaletę, np. piana osiąga szczęście krótkotrwania, meduza jest śliczna, a kamień wieczny. Podmiot liryczny – idea, nie przyjmuje żadnej z tych form, bo ogranicza się do posiadania tylko jednej z zalet. Nie przyjmując formy i nie będąc określoną, idea może posiadać wszystkie z zalet.

Jeżeli nie jesteśmy w stanie czegoś opisać, nazwać, to nie możemy przypisać tego do jednej ze znanych nam form, a w związku z tym – nie możemy tego zrozumieć. Dokładnie o tym, z perspektywy idei, mówi fragment: „(...)nie ma mnie, a więc istnieje/doskonale jak doskonałość/rozmaicie jak rozmaitość.” Nie rozumiejąc idei, oraz siłą rzeczy jej wcale nie widząc – czyli nie określając, dajemy jej wolność bycia niczym – czyli możliwość bycia wszystkim.

Ostatni wers utworu jest wyraźnym kontrastem do poprzedniej jego części. Dowiadujemy się, że przychodzą ludzie i ostatecznie określają ideę, nakładając na nią w związku z tym formę. Specyficzna wymowa tej części utworu pokazuje, że podmiot liryczny jest nieszczęśliwy z powodu określoności, która została na niego – bez jego zgody nałożona.

Język utworu nie jest podniosły ani patetyczny, występują liczne środki stylistyczne, takie jak epitety, porównania, przerzutnie, metafory oraz kontrasty. Charakterystyczna jest natomiast personifikacja idei. Wiersz zaczyna się incipitem i składa się z pięciu wersów. Trzy środkowe zaczynają się od słowa „jestem”. Utwór jest przejrzysto ułożony, jednak nie ma budowy kłamrowej.

Idea, a zarazem samotność, jest w utworze synonimem szczęścia, wolności bezpieczeństwa. Daje nam nieograniczone możliwości co jest dużym kontrastem do formy, która oferuje nam popularne rozwiązania. Człowiek w swej naturze pragnie się uwolnić, być niezależny, jednocześnie sam więzi siebie w labiryncie określoności i przyjętych form, co sprawia, że idea „wyprzedza”, w swojej wartości, formę.

Zdający odczytał całościowy sens utworu Anny Świrszczyńskiej *Samotność* i zapisał go we wstępie w postaci następującej tezy interpretacyjnej: *Uważam, że głównym i najbardziej ogólnym tematem dzieła jest wyższość idei nad sztywną formą.* Konsekwentnie odnosił się do niej w całym wypracowaniu, dostrzegając w wierszu sensy dosłowne i przenośne. Zdający zrozumiał wiersz i dotarł do sensów niedosłownych.

Natomiast nadinterpretacja sensów zawartych w wierszu wynika z nieprecyzyjnego posługiwania się pojęciem *idei*, którego zdająca używała w różnych, sprzecznych znaczeniach, np. *Następnie płynność i zmienność idei udowodniona jest licznymi przykładami możliwych chwilowych postaci (...); Podmiot liryczny – idea (...); Idea, a zarazem samotność, jest w utworze synonimem szczęścia, wolności i bezpieczeństwa.* Idea według definicji słownikowej to m.in. myśl przewodnia, pogląd, wrażenie, pojęcie filozoficzne lub metafizyczne. Poza tym podmiot liryczny jest strukturą literacką służącą w wierszu wyrażaniu uczuć kobiety. Zdający zbudował wszystkie adekwatne argumenty w warstwie merytorycznej. Nie wykazał się jednak umiejętnością łączenia formy i treści, oddzielił informacje o środkach artystycznego wyrazu i formie wiersza od interpretacji zawartych w nich sensów: *Język utworu nie jest podniosły ani patetyczny, występują liczne środki stylistyczne, takie jak epitety, porównania, przerzutnie, metafory oraz kontrasty.* W wypracowaniu zaburzenia funkcjonalności to między innymi wyliczenie środków artystycznego wyrazu bez związku z treścią, repetycje tych samych myśli, np. *o szczęściu, wolności.*

3. Wnioski i rekomendacje

1. Na egzaminie maturalnym z języka polskiego znaczną trudność sprawiało zdającym odczytywanie ukrytych sensów tekstów nieliterackich. Maturzyści mieli również kłopot z odczytaniem sensu tekstu nieliterackiego w połączeniu z fragmentem lektury obowiązkowej oraz analizą i definiowaniem znaczenia słów. Trudne okazało się dla nich także rozpoznanie środków językowych, a następnie uzasadnienie celowości ich użycia. Wydaje się więc potrzebne doskonalenie umiejętności uczniów w zakresie odbioru wypowiedzi i zawartych w nich informacji, ze szczególnym uwzględnieniem rozpoznawania tych cech tekstu, które wskazują na jego niejednoznaczność lub niedosłowność. Ponadto należałoby częściej stawiać uczniom w sytuacji dydaktycznej wymagającej od nich sprawności łączenia kompetencji argumentacyjnych z umiejętnościami rozpoznawania zastosowanych w tekście środków językowych i ich funkcji.
2. Nadal obserwuje się duże trudności maturzystów w poprawnym zredagowaniu streszczenia. Tegoroczne wyniki były słabsze niż w ubiegłym roku. Kłopoty uczniów wynikają głównie z niskiej kompetencji rozumienia streszczanego tekstu oraz niewyćwiczonej sprawności syntetyzowania przekazanych w nim myśli. Ponadto uczniom brakuje sprawności językowej pozwalającej na napisanie wypowiedzi zwartej, spójnej, jednorodnej stylistycznie i spełniającej wymagania dotyczące określonej objętości. Rekomenduje się wykonywanie na lekcjach większej liczby ćwiczeń polegających na streszczaniu tekstu – przede wszystkim nieliterackiego.
3. W wypracowaniach maturalnych przywoływano różnorodne teksty kultury. Widoczna jest różnica między jakością odwołań do testów kultury, które zostały wskazane w *Podstawie programowej przedmiotu język polski* jako omawiane w całości lub części, a jakością odwołań do tekstów, które nie były omawiane w procesie kształcenia. Nawiązania do tekstów omawianych w szkole są zwykle bardziej adekwatne do problemu wskazanego w temacie, częściej są konkretne i odczytywane przez zdających we właściwym kontekście. Lektury szkolne są też interpretowane (a nie jedynie streszczane) i służą do tworzenia logicznie poprawnych argumentów. Należy jednak zauważyć, że w pracach maturalnych zbyt często popełniano błędy rzeczowe, które świadczą o nieznajomości i niezrozumieniu tekstów literackich danych w zadaniach. Konieczne są zatem działania upowszechniające czytanie. Niepokoi również, że w wielu pracach maturalnych odwoływano się do tekstów kultury o niskich walorach artystycznych. Ważne jest zatem wykształcenie w uczniach umiejętności odróżniania arcydzieł od wytworów kultury popularnej oraz uświadomienie im, że dokonywane przez nich wybory kontekstów kulturowych, w tym literackich świadczą o poziomie wrażliwości humanistycznej.
4. Nadal w wielu wypracowaniach maturalnych nie zbudowano spójnego wywodu o charakterze argumentacyjnym. Dlatego uzasadnione jest kształcenie umiejętności tworzenia wypowiedzi, w których jasno formułuje się rozważany problem i uzasadnia zajęte stanowisko, uwzględnia się zależności przyczynowo-skutkowe (np. określenie problemu – interpretacja problemu; twierdzenie – uzasadnienie) i sygnalizuje je przy pomocy właściwie dobieranych środków językowych.

5. Błędy językowe znacząco obniżały wartość formułowanych na egzaminie maturalnym rozwiązań. Dlatego konieczne jest kształcenie umiejętności komunikatywnego i zgodnego z obowiązującymi zasadami wypowiedzenia się. Szczególnie ważne jest kształcenie umiejętności stosowania zasad dobrego stylu, z uwzględnieniem prostoty i jasności. Warto zwracać uwagę na to, że kształtowanie składni i objętości zdań powinno być powiązane z określoną sytuacją komunikacyjną. Należy wprowadzać ćwiczenia doskonalące umiejętność zwiększania spójności językowej i strukturalnej wypowiedzi.